

BOEKEN

redactie: Henk Maassen (h.maassen@medischcontact.nl)

Palliatieve zorg

Precies vier jaar na het verschijnen van de oncologieboeken van het Integraal Kankercentrum Midden-Nederland ligt er al weer een nieuwe, grote uitgave voor mij. Destijds werden deze oncologieboeken in twee delen uitgegeven, een deel 'tumor-specifieke richtlijnen' en een deel 'richtlijnen palliatieve zorg'. De tumorspecifieke richtlijnen worden niet meer in boekvorm uitgegeven maar zijn te raadplegen op www.oncoline.nl. Het deel 'Palliatieve zorg' is daarentegen tot volle wasdom gekomen, niet meer een uitgave van één Integraal Kankercentrum maar van alle negen kankercentra en daarmee landelijk gedragen. Vele consulenten uit geheel Nederland hebben via commentaarronden een bijdrage geleverd aan elk hoofdstuk.

De huidige uitgave, *Palliatieve zorg, richtlijnen voor de praktijk* is een lijvig werk en bijna tweemaal zo dik als de uitgave van 2002. Deze toename is vooral te wijten aan elf nieuwe richtlijnen. De in totaal 32 richtlijnen behandelen het overgrote deel van de problemen die zich in de palliatieve fase kunnen voordoen. Meestal draagt een richtlijn de naam van een symptoom, zoals pijn, dyspnoe of misselijkheid en braken, soms wordt de naam van een syndroom gebruikt, zoals delier of dwarslaesie, dan weer wordt een behandelingsmogelijkheid als titel voor een hoofdstuk gebruikt, zoals palliatieve sedatie. Zelfs euthanasie is opgenomen. Opvallend is dat niet alleen palliatieve zorg bij patiënten met kanker wordt besproken; voor het eerst is er aandacht voor palliatieve zorg bij andere ziektebeelden, zoals amyotrofische laterale sclerose (ALS) en hartfalen. Dat lijkt merkwaardig voor een uitgave van de Vereniging van Integrale Kankercentra, maar dit vloeit voort uit de opdracht van de minister aan het VIKC om palliatieve zorg breder uit te dragen. Ook nieuw zijn de hoofdstukken 'Existentiële crisis', 'Mantelzorg' en 'Rouw'. Deze drie hoofdstukken benadrukken met name het multidimensionale en het multidisciplinaire karakter van palliatieve zorg.

De palliatieve fase wordt in dit boek opgevat als de fase vanaf het moment dat genezing niet (meer) mogelijk is bij een patiënt met een (potentieel) levensbedreigende aandoening. Voor de ziekte kanker is de overgang naar de palliatieve fase meestal scherp aan te geven, maar voor andere aandoeningen (zoals hartfalen en COPD) is de scheiding tussen curatieve en palliatieve zorg niet scherp te maken. Voor weer andere aandoeningen, zoals ALS (waarbij genezing niet mogelijk is en de ziekte uiteindelijk onherroepelijk tot de dood leidt) begint de palliatieve fase in feite bij de diagnose. De palliatieve fase kan qua duur variëren van weken tot jaren. De richtlijnen beperken zich dus geenszins tot de terminale fase. De toepasbaarheid en zinvolheid van de diagnostiek en de behandelingen, die in de richtlijnen aan de orde komen, zijn sterk afhankelijk van de fase van het ziekteproces en de levensverwachting. De hulpverlener die van deze richtlijnen gebruikmaakt, moet dus een keuze maken welke van de in de richtlijnen genoemde mogelijkheden voor diagnostiek en behandeling van toepassing zijn op zijn of haar werkplek en discipline, en op de situatie van de patiënt waar het om gaat.

De hoofdstukken zijn volgens een vast stramien opgebouwd, wat het zoeken vergemakkelijkt: inleiding, epidemiologie, pathofysiologie, etiologie, diagnostiek en beleid, met onder meer aandacht voor behandeling van de onderliggende oorzaak, integrale benadering (voorlichting, communicatie, ondersteunende zorg, continuïteit van zorg), niet-medicamenteuze en medicamenteuze behandeling.

In elk hoofdstuk is een stappenplan opgenomen, te beschouwen als een zeer praktische samenvatting. Daarna volgen de niveaus van bewijsvoering. Dit is een stap in de richting van evidence-based richtlijnen, hoewel de redactie aangeeft dat de richtlijnen niet de pretentie hebben evidence-based te zijn zoals bijvoorbeeld CBO-richtlijnen.

Palliatieve Zorg legt een stevig fundament onder de palliatieve zorg. Behandelend artsen zoals huisartsen, verpleeghuisartsen en specialisten mogen het niet missen, maar ook voor verpleegkundigen en apothekers bevat het boek zeer veel informatie. Het zal zeker bijdragen aan uniforme adviezen bij consultatie. Het boek is ook goed te gebruiken in de opleiding van zowel artsen als verpleegkundigen. Voor de prijs hoeft zelfs een student het niet te laten, het eerste halfjaar kost het nog geen 30 euro en dat is inclusief het volledige herziene *Zakboekje Palliatieve zorg*. Dit zakboekje is gebaseerd op het grote boek en bevat korte, praktische handleidingen.

A. de Graeff e.a., *Palliatieve Zorg. Richtlijnen voor de praktijk*, Vereniging van Integrale Kankercentra (VIKC), ISBN 90 72175 37 9, 768 blz., tot 1 juli: 29,95 euro (inclusief zakboekje), daarna kost het boek: 39,90 euro.

J. Gootjes & M. Nolet (red.), *Palliatieve zorg. Zakboekje*, Vereniging van Integrale Kankercentra (VIKC), ISBN 90 72175 36 0, 7,50 euro.

Beide boeken zijn te bestellen via: www.ikcnet.nl, e-mail: vikc@vikc.nl

